

Ove Giedde:

Jeg vil først tale om den ostindiske handel, som blev foretaget i 1618, og den koloni, som blev anlagt på de koromandelske kyster (red: Indiens sydøstlige kyst). Jeg kan ikke give så udførlig en beretning, som jeg gerne ville, da Ove Gieddes søjournal er noget tynd. Til gengæld kan vi læse den hollandske skribent Baldeus vildfarelse, hvor han konkluderer, at det var hollænderen Marchelis Boushouwer som først bragte danskerne på tanker om ostindiske handel. Man kan ikke nægte, at handlen først blev sat i gang, da Boushouwer kom til Danmark, og at de første skibe under Ove Gieddes kommando blev gjort klar. Men tidligere i 1616 kom der efter andre nationers forbillede en kongelig bevilling til at stifte et kompagni. Forslaget om stiftelsen af kompagniet bestod af 34 artikler, hvor de vigtigste er:

- 1) Den kongelige majestæt vil give tilladelse til at et nyt kompagni stiftes. Der skal sejle to skibe til Ostindien om Capo de bona Speranza (red: Kap det Gode Håb). Ingen fra de lande som majestæten hersker over må i tolv år eller så lang tid som Hans Majestæt ønsker det sejle om Capo de bona Speranza uden at miste liv og ejendom.*
- 10) Det står frit for enhver uanset stand, at lægge så mange penge som man har lyst til, bare ikke mindre end 150 rigsdaler til handlen. Hvis der lægges flere penge end der er behov for modtages pengene ikke.*
- 20) Kompagniet skal stiftes i år 1616 og skal eksistere i 12 år eller så længe som den kongelige majestæt vil bevillige handel.*
- 21) Så tit som det er muligt, når de indiske varer er blevet solgt og der er overskud, skal der betales overskud til indskyderne.*
- 33) Da kongen har givet kompagniet disse privilegier skal kompagniet give 2000 rosenobler (red: engelsk guldmønt) til kongen, når skibene er kommet hjem fra første rejse.*

Af dette ses, at danskerne ikke alene havde tænkt på, men endda begyndt på at stifte et ostindisk kompagni før Boshouwer kom til Danmark i 1617, og at Boshouwer ikke var årsagen til handlen med Ostindien, men at han belejligt kom til Danmark just på den tid, da sådanne initiativer var i gangsat.

Men førend jeg går videre, må jeg berette lidt om denne mands historie og årsagen til hans ankomst til riget.

På de tider da hollænderne søgte at gøre Portugal konkurrence i Indien, blev en underkøbmand ved navn Marchelis Boshouwer i år 1612 sendt til kejseren af Ceylon (red: nuværende Sri Lanka) af staterne (red: de hollandske bystater) og prins Maurits af Oranien (red: statholder i Holland) for at lave en handelsaftale. Boshouwer lykkedes med sit forehavende og traktaten blev underskrevet til begge parters fornøjelse, og derved blev Boshouwer så populær hos kejseren af Ceylon, at han ikke ville slippe ham igen. Boshouwer forblev således i landet, hvor han blev ophøjet til stor ære og værdighed, og blev udnævnt til prins af Migomme (red: Sri Lanka), gehejmeråd (red: kongelig embedsmand) og generaladmiral. Alle hans prægtige titler har jeg set i et egenhændigt brev til kong Christian 4., dateret Capo de bona Speranza d. 27. juli 1619,

Hvilket var al den ære og lykke en fattig underkøbmand kunne ønske sig. Efter at Boshouwer havde levet nogen tid i sådan anseelse, fik han lyst at rejse til Holland, måske for at lade sig se af sine landsmænd, hvilket stort dyr (red: hvor vigtig) han var blevet. Efter vedvarende begæring fik han endelig i 1615 lov til at gøre sådan rejse. Men

da han var kommet til Holland igen, og påstod at være agtet og anset som en prins af Migomme, fandt han sandt at være som ordsproget lyder: "at en profet er aldrig mindre agtet end i sit fædreland"; thi hollænderne kunne ikke forstå så hurtig en udvikling, at en underkøbmand på naturligvis (red: lovligt eller retfærdigt) på 2 eller 3 år kunne blive til en prins. De ville ikke byde ham velkommen så ærefuldt, som han selv mente, at han burde være blevet.

Derfor blev han fortørnet og begav sig i 1617 til Danmark, hvor han inden sin ankomst uden tvivl havde hørt, at indbyggerne var i gang med at arbejde på at stifte et ostindisk kompagni, og derfor stillede forslag til Christian 4. for at sikre Danmarks handel med Ceylon.

Man skyndte sig stifte det kompagni, som man længe havde arbejdet på, og Boshouwer, som allevegne lod folk vide, at han havde titel af prins af Migomme, underskrev en kontrakt på kejseren af Ceylons vegne. Kontrakt blev underskrevet af Hans Majestæt den 30. marts i 1618. Jeg har selv set en sådan kontrakt i et hollandsk manuskript som sluttes således med:

Handelsaftale med Danmark på kejserens vegne af Ceylon er bevilget, aftalt og underskrevet i den kongelige by København, den 2. August 1618.

Marchelis de Boshouwer

Pieter van Santen

Roland Krape

Så enten er første dato ikke rigtigt, eller der må være indgået to aftaler samme år. Efter at kontrakten var underskrevet, begav prinsen af Migomme sig samme år afsted på den første ostindiske rejse under Ove Gieddes ledelse med et stort skib og en jagt (red: mindre sejlskib) på rejsen til Ceylon. Kompagniet i København sendte desuden nogle krigsskibe med, nemlig Elefanten, David, Christian, Patientia og København samt en jagt kaldet Øresund. Alle under ledelse af Ove Giedde.

Efter 22 måneders besværlig rejse nåede skibene den 16. maj, 1620 til Ceylon. Den hollandske skribent Baldeus skriver at prinsen af Migomme døde på vejen, hvilket dog ikke stemmer overens med den handelsaftale, som blev indgået mellem kongen af Danmark og kejseren, hvori prinsen af Migomme bliver nævnt som værende på den danske flåde, der lå ved Ceylon. Så Boushouwer må være død noget efter ankomsten til Ceylon. Traktaten har jeg fundet trykt på dansk med følgende indhold:

- 1) Er efter den Fuldmagt, som er givet til den ceylanske gesandt (red: udsending) Prinsen af Migomme sluttes et stærkt forbund mellem Kongelige Majestæt af Danmark og Kejseren af Ceylon, så ingen i hans kejserrige skal indgå handelsaftaler uden at den danske nation, og deres allierede, får mulighed for at nyde de kostelige varer, krydderier, ædelstene og hvad der ellers kan give profit.
- 2) Gesandten prinsen af Migomme må ikke forlade skibet hverken med frue eller børn, men hæfter for de løfter, som er givet, indtil kejseren har lagt guld og varer som pant. Når løftet er indfriet får kejseren sin pant tilbage.
- 3) Ingen danskere skal betale told for nogen ind- eller udførsel af varer.

- 4) Kejseren er forpligtigede til at skaffe kompagniet bedre priser for købmandsvarer end de kan få andre steder. Så en sæk peber der normalt koster 8 realer, skal kejseren levere til 6 realer.
- 5) Kejseren er forpligtigede til at sikre kompagniet handel med andre indiske konger og herrer, som han er i forbund med.
- 6) Det danske kompagni skal have lov til at handle frit med alle undersåtter i Kejserriget.

Denne traktat, hvad enten den er indgået på skibene med Boshouwer i kejserens navn eller med kejseren, synes at bevise at samme mand levede efter, at skibene var kommet til Ceylon, og at hans død må være sket noget efter ankomsten på skibet ved Ceylon. Medmindre at hans navn efterfølgende er indført af politiske årsager i traktaten af danskerne, hvilket jeg vil lade stå usagt. (red: det anser Holberg ikke anser for sandsynligt. Motivet for at indføre navnet efterfølgende skulle være, at så havde man en syndebuk for de mislykkede forhandlinger).

Et af Ove Gieddes egne breve, viser at prinsen af Migomme levede, da skibene nåede Cap de Bonne Esperance (red: kap det Gode Håb); thi brevet er dateret Taffelbjerget (red: bjerg ved Kap de Gode Håb). Her kan man læse, at Boushower har været syg af bitterhed og misfornøjet med danskerne, og at forholdene på den danske flåde ifølge Boushower, har været miserable. Boushower ville tilegne sig al kommando og søgte at overtale admiral Gieddes underofficerer på en slesk og indsmigrende måde. Det beretter Ove Giedde selv i samme brev.

Man ser endelig af samme brev, hvorledes forholdene har været i Ceylon, nemlig at landet har været hårdt plaget af portugiserne, og derfor har ambassadøren (Boushower) med stor iver forsøgt har overtale danskerne til at tage sig af portugiserne, hvor de kunne træffe dem. Det besvær ville Ove Gieddes dog ikke have, så det er sandsynligt, at på det punkt beroede hele handlens succes, og at ambassadøren havde lovet at sørge for danskerne kunne bedrive handel på Ceylon på de betingelser, at de skulle beskytte landet mod portugisernes angreb. Thi af en original kontrakt, som jeg har læst, står at Boushouwer på kejserens vegne skulle have betinget sig et krigsskib med 250 hundrede soldater, hvilke som hjælpetropper skulle føres til Ceylon uden tvivl mod portugiserne, og at Danmark derfor skulle betales med 94.449 rigsdaler. Hvorom alting er, så ser man, at Boshouwers død, enten den skete før eller efter skibenes ankomst til Ceylon, besværliggjorde de danske sager og viste at Danmark ikke kunne gøre sig nogen forhåbninger om det, som han havde fortalt; thi da kejseren fik at høre om Boshouwers død, ville han ikke anerkende det, som han havde aftalt med Danmark, ja han nægtede udtrykkeligt, at han havde givet ordre til sådan en aftale.

Da Ove Giedde indså, at han var blevet bedraget, konfiskerede han Boshouwers midler for den skade og omkostning, han havde bragt riget i. Hans frue lod han efter begæring føre til Candy (red: hovedstaden på Ceylon) med nogle jomfruer, som opvartede hende, og hun fik lidt penge med som kunne betale for hendes ophold. Baldeus siger, at Ove Giedde derpå med uforrettet sag rejste til Danmark igen, hvilket er usandt; thi Ove Giedde begav sig fra Ceylon til de koromandelske kyster, hvor han ifølge sin dagbog, erhvervede Trankebar, hvor fæstningen Dansborg blev anlagt. Det skete efter lange og vanskelige forhandlinger med Naiken af Tanjore (red: fyrsten af Tanjur). Fæstningen er der, hvor kompagniet holder til i dag.

Måden på hvilken Trankebar blev overdraget, var denne: Da hr. Ove Giedde mærkede, at der var intet at vinde ved Ceylon, og da han på samme tid fik et brev fra Roland Krape (red: hollandsk købmand), som var sejlet med de første danske skibe, at Naiken af Tanjur på den koromandelske kyst havde foræret kongen af Danmark en by ved

søkkanten kaldet Trankebar, rejste han dertil, og blev budt velkommen af kongen med stor pragt. Efter adskillige handlinger kom sagen omsider til enighed. Danskerne opretter en koloni på den koromandelske kyst og lod Ove Giedde derpå anlægge en fæstning, som blev kaldet Dansborg. Cessionen af Trankebar (red: en skriftlig erklæring om afståelse af et landområde) findes endnu med malabariske bogstaver (red: indiske bogstaver) graveret i små lange sølvplader og er i en af kompagniets direktørers, hr. Holmsteds varetægt. Så dette togt er langtfra frugtesløst, og det lagde grunden til den ostindiske handel, som i mere end hundrede år er holdt ved lige her i riget. Trankebar var i begyndelsen, da danskerne købte den, lidt mere end en landsby, men er siden i de danskes hænder blevet til en anselig by, og kompagniet er efter traktaten forpligtiget til at betale en årlig afgift til Naiken af Tanjore. Trankebar er blevet befæstet med en stærk mur, og dens bastioner er velforsynede. Der er 3 kirker i Trankebar, nemlig en dansk kirke, kaldet Sion, en anden for de omvendte malabarere (red: indere), kaldet Jerusalem, og den tredje er en roman-katolsk kirke. Desuden er der også et stort mahomedansk tempel (red. muslimsk), 5 store pagoder eller hedenske templer. Indbyggerne er 3 slags, nemlig europæere, morer (red: muslimer) og malabarere, hvilke sidste er i større tal end de andre. Områdets territorium indeholder 15 landsbyer, hvoraf Borejar er den største og er lige så stærkt bebygget som Trankebar. Den fyrste, som staden er købt af, ejer kun et lille land, som kun er omtrent 30 mil i længden, og hovedstaden, hvor han har sit kongelige sæde, hedder Tanjur, og der findes kun fire befæstede byer i hele riget. Så man skulle tro, at så lille en fyrste ikke skulle være meget bevendt for den danske koloni, især da han er afhængig af den store mogul (red: indisk hersker), til hvilken der betales en anselig årlig skat til. Ikke des mindre, har fyrsten så store indkomster, at han i krigstid kan bringe en stor krigshær på benene inden for ganske kort tid. Således lod han sig se mod enden af forrige århundrede med 40.000 mænd foran Trankebar, hvilken han i 9 måneder holdt belejret og ville ikke ophæve belejringen, førend man stillede ham tilfreds med en sum penge.

Hvor meget kapital der i begyndelsen af kompagniet er investeret, er mig ubekendt. At den ikke have været stor kan ses af 10. artikel af forslaget om kompagniet, hvor der står, at man kunne blive partshaver ved at indskyde blot 150 rigsdaler. Desuden er der adskillige breve og dokumenter som handler om, at handelen straks vaklede og undertiden næsten blev ophævet. Mange partshavere måtte stå til regnskab over for majestæten (red: Christian 4.), og selvom majestæten selv tog så meget af ansvaret for kompagniet som muligt, var der ingen fremgang. I 1634 skrev en gruppe partshavere til hans majestæt for at få ham til at afstå de 156.000 rigsdaler, som de skyldte ham.

Sådanne forhindringer havde denne handel fra begyndelsen, så der var dem, som mente at det var bedst at stoppe handlen, men der var heldigvis også dem, som støttede op om kompagniet, så vi stadig har handlen i dag.